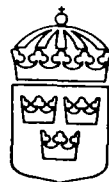


Jordbruksutskottets betänkande

1985/86:17

om vattenvård



JoU
1985/86:17

Sammanfattning

Utskottet behandlar i betänkandet ett tjugotal motioner från januari 1986 om vården av vattnet kring våra kuster och i haven. Utskottet redovisar en utvärdering från Helsingforskommissionen om Östersjöområdets miljösituation där klara belägg anges för att tillståndet i havet undergått en snabb försämring under de senaste åren. Enligt forskare är svåra medicinska skador vanliga bland de få kvarvarande sälarna i Östersjön. Gränsvattnen mot Norge är starkt förorenade, framför allt genom norska utsläpp. Utskottet föreslår mot den angivna bakgrunden och med anledning av motioner (s, m, c, fp, vpk) ett riksdagsuttalande av innebörd att vården av havsmiljön bör ges hög prioritet under de närmaste åren. Behovet av forskning och snabba åtgärder för att förbättra miljön i Östersjöområdet och västerhavet understryks. Sverige bör driva på miljöfrämjande åtgärder och forskning även i grannländerna.

I övrigt avstyrker utskottet motionerna.

Motionerna

I motion 1985/86:Jo709 av Elving Andersson och Kjell A. Mattsson (båda c) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående svenskt initiativ för bildande av en Nordsjökommission,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående de norska utsläppen i svensk-norska vattenområden,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående prioritering av havsmiljöforskning.

I motion 1985/86:Jo710 av Kenth Skårvik och Leif Olsson (båda fp) yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till överläggningar med den norska regeringen enligt vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär att, i samråd med den norska regeringen, ett åtgärdsprogram utarbetas där de båda länderna samverkar i syfte att påskynda restaureringen av vattenområdet,

3. att riksdagen hos regeringen begär direktiv till ansvariga länsorgan inom rikets kustområden om att i miljövårdande syfte föranstalta om

inventeringen av sådana föroreningskällor som, med säkerhet antas tillföra havet utsläpp av fosfor och kväve.

I motion 1985/86:Jo711 av Jens Eriksson och Siri Häggmark (båda m) yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att förhandlingar med norska regeringen om rening av utsläppen inom Östfold och Osloområdet snarast bör upptas.

I motion 1985/86:Jo730 av Lennart Alsén och Ingrid Hasselström Nyvall (båda fp) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ökad forskning om Östersjön,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder mot övergödning av Östersjön.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder mot giftspridning och oljeförorening i Östersjön.

I motion 1985/86:Jo737 av Siw Persson och Kjell-Arne Welin (båda fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts för bättre samordning av det internationella samarbetet i Nordsjön.

I motion 1985/86:Jo761 av Karl-Erik Svartberg m. fl. (s) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärdsprogram för Kattegatt-Skagerrak-området.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om överläggningar med norska myndigheter om begränsning av utsläppen i Idefjorden och Glomma.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ytterligare forskning i Kattegatt-Skagerrak-området.

I motion 1985/86:Jo770 av Bengt Silfverstrand och Bengt Kronblad (båda s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av åtgärder för att begränsa närsaltutsläppen till vattenmiljön.

I motion 1985/86:Jo773 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas såvitt nu är i fråga (yrkandena 1, 5, 7, 8 och 9)

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige bör fortsätta att fördjupa det internationella samarbetet om Östersjön syftande till miljöskydd, långsiktigt utnyttjande och fredligt användande av detta innanhav.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att alla bro-, tunnel- och andra anläggningar i Öresund, Stora och Lilla Bält som kan försämra syresättningen av Östersjön skall aktivt motverkas.

7. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag om ersättning för förluster och arbete vid upptagning av senapsbomber och annan gammal krigsutrustning och inrättande av en kvalificerad mottagningsstation för sådan materiel.

8. att riksdagen hos regeringen begär att ett program görs upp syftande till en reduktion av kväveutsläppen från lantbruk, reningsverk och industrier m. m. till Östersjön med minst 30 % fram till 1990.

9. att riksdagen hos regeringen hemställer om obligatoriskt förslag till kontroll av att spolvattnet tas om hand på land från fartyg med miljöfarliga kemikalier från grupp A och B.

I motion 1985/86:Jo787 av Erling Bager (fp) yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen uppdrar åt sjöfartsverket att i samråd med naturvårdsverket ta fram och distribuera aktuell information till utländska fartyg som trafikerar svenska hamnar om gällande lagstiftning avseende nedskräpning till havs, samt informera om på vilket sätt den svenska västkusten har drabbats,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om bättre mottagningsservice för handelsfartygens avfall.

I motion 1985/86:Jo796 av Per Arne Aglert och Lars Ernestam (båda fp) yrkas att riksdagen beslutar hos regeringen begära att naturvårdsverket får i uppdrag att vidta åtgärder för att förhindra att spolvatten från fartyg, som fört giftiga kemikalier, dumpas i havet.

Hearings

Inför behandlingen har utskottet kallat representanter för naturhistoriska riksmuseet att lämna information om de skador som åsamkats sälstammarna i Östersjön och som kan härledas till föroreningar av havsvattnet. Företrädare för jordbruksdepartementet har informerat utskottet om arbetet i Helsingforskommissionen.

Bakgrund

Föroreningssituationen i havsområdena utanför Sveriges kuster har under de senaste åren blivit allvarlig. Föroreningarna anses i betydande utsträckning härröra från mänskliga aktiviteter. De kommer till stor del från landbaserade källor men även genom utsläpp från fartyg eller från oljehorningar till havs. Atmosfäriska nedfall av luftföroreningar som släppts ut från avlägsna och närbelägna förbränningsanläggningar, industrier och bilavgaser förekommer också i stor skala. Föroreningarna är av skilda slag. Genom ökad tillförsel av närsalter – kvävesalter, fosforsalter – ökas den biologiska aktiviteten i havsvattnet och resulterar på sina håll i övergödning med syrebrist och växt- och fiskdöd som följd. Oljeföroreningar skadar organismerna. Giftiga metaller, främst tungmetaller kan orsaka skada på levande organismer genom att de tenderar att ackumuleras i det biologiska materialet. Synnerligen giftiga är även DDT och PCB samt en rad svåranalyserade och svårnedbrytbara ämnen som klordan, toxafen, halogenerade paraffiner, lindan och klorfenoler. Sedan ett tiotal år är DDT i princip förbjudet i Sverige och PCB belagt med stränga restriktioner. Motsvarande gäller numera i flertalet Östersjöländer.

Vattenmiljön är särskilt känslig i Östersjön. Det beror på några faktorer som är specifika för detta innanhav. Vattnet är bräckt, medan de flesta arter är anpassade antingen till limnisk (sötvatten) eller marin (saltvatten) miljö. Vattnet är kallt, vilket medför låg biologisk aktivitet. Vattenomsättningen är

långsam – tar flera decennier – beroende på att Östersjön är avsnörd från världshavet. Enda förbindelsen är de trånga och grunda sunden: Öresund och Bälten. Vattnet är dessutom skiktat på ett markant sätt. Tillflödena från älvar med sött vatten blandar sig obetydligt med det saltare och tyngre havsvattnet på större djup. Djupvattnet stagnerar och utgör i sig ett allvarligt problem för Östersjöns miljö.

Inom ramen för 1974 års Helsingforskonvention för skydd av *Östersjöområdet* marina miljö har alltsedan början av 1970-talet bedrivits ett omfattande samarbete mellan strandstaterna. Till Östersjöområdet räknas i detta sammanhang förutom egentliga Östersjön även Bottenhavet och Bottenviken, Ålands hav och Finska viken samt i söder Öresund, Stora och Lilla Bält och Kattegatt som i norr avgränsas av linjen Göteborg–Skagen. Konventionen omfattar i princip all föroreningstillförsel till Östersjöområdet, dvs. utsläpp från land, från fartyg, dumpning av avfall samt nedfall från luften. Samarbetet äger rum i en särskild församling kallad Helsingforskommissionen samt i tre underkommittéer (för landbaserade föroreningar, för föroreningar från sjöfarten, för bekämpning av olja och kemikalier). Ett antal regler och rekommendationer har antagits om begränsningar av utsläppen såväl från landbaserade anläggningar som från sjöfarten. Vidare pågår ett omfattande utbyte av erfarenheter och forskningsresultat. Samarbete har etablerats vid skadebekämpning.

Inom det internationella samarbetet för att skydda *Nordsjöns* miljö finns för närvarande tre överenskommelser. För kontroll av de landbaserade föroreningarna, vilka är de största och allvarligaste, arbetar den s. k. Pariskommissionen. För reglering av dumpningen arbetar den s. k. Oslokommissionen. Den s. k. Bonnöverenskommelsen reglerar samarbetet för bekämpning av olja och kemikalier. Sjöfartens utsläpp i Nordsjön regleras genom FN:s sjöfartsorganisation IMO.

Mellan de *nordiska länderna* Danmark, Finland, Norge och Sverige gäller 1974 års miljöskyddskonvention. Enligt denna skall vid prövning av tillåtligheten av miljöskadlig verksamhet störning som sådan verksamhet medför eller kan medföra i annan fördragsslutande stat likställas med störning i det egna landet. Talan i fråga om sådan störning får föras av annan fördragsslutande stat i det land där den miljöskadliga verksamheten bedrivs.

En gemensam utvärdering av miljötillståndet i Östersjön under perioden 1980–1985 har nyligen utförts som ett led i Helsingforskommissionens arbete. Därvid har framkommit att Östersjöns miljö har blivit sämre i flera avseenden under senare år. Klara tecken på eutrofiering – dvs. övergödning – i hela Östersjöområdet har iakttagits. Utvärderingen visar vidare att ingen tydlig nedgång av PCB-halten kan upptäckas trots de restriktioner som införts i alla strandstaterna på användningen av PCB. Ett antal tidigare okända organiska klorföreningar har dessutom börjat uppträda, visar utvärderingen. Kadmium-, koppar- och nickelhalterna har stigit i ytvattnet. Blyhalten i fisk m. m. är oroväckande hög i delar av området. Oljehalten i en del biologiskt material är fortsatt hög.

Den positiva nyheten i utvärderingen utgörs av sjunkande DDT-halter. Beträffande gränsvattnen mot Norge har följande inhämtats.

Ett av våra starkast förorenade vattenområden är Idefjorden. Sedan

1940-talet är marint liv i fjorden till stora delar utplånat. Föreningar som tillförs härrör till övervägande del från utsläpp från den norska sidan av fjorden. Från den svenska sidan är föreningen ringa och påkallade vattenvårdsåtgärder vidtagna eller under utförande. Under senare delen av 1970-talet begränsades utsläppen till fjorden från norsk industri. Denna begränsning var dock helt otillräcklig för att tillfredsställande förhållanden i fjorden skulle kunna uppnås. Naturvårdsverket uppger att norska statens föreningstillsyn meddelat att kraftfulla åtgärder nu vidtagits eller kommer att vidtas under den närmaste tiden i syfte att Idefjorden skall kunna användas för rekreation och fiske. Däremot torde utsläppen till norra Skagerrak genom bl. a. Glomma fortfarande vara mycket omfattande. Föreningar från tyska, danska och svenska kustvatten som förs norrut längs Bohuskusten med den s. k. Jutska strömmen anses också bidra till den försämrade vattenkvaliteten i norra Skagerrak. Enligt uppgift från statens meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) genomför de hydrologiska myndigheterna i Sverige, Danmark och Norge ett mätprogram i Skagerrak. Resultatet av programmet avses bli presenterat vid ett nordiskt havsforskningsmöte i Hirtshals våren 1987.

Inom Sverige har under de senaste åren en serie aktiviteter påbörjats för att förbättra skyddet av den marina miljön.

På initiativ av naturvårdsverket bildades våren 1981 en åtgärdsgrupp för kustområdet utmed västerhavet. Syftet var primärt att föreslå åtgärder för att minska belastningen av föreningar, främst närsalter. På motsvarande sätt har en grupp bildats år 1984 för åtgärder i egentliga Östersjön och – nyligen – en åtgärdsgrupp för Norrlandskusten. Den sistnämnda gruppen har anslutits till verksamheten i Bottniska Viken-kommittén och kommer främst att koncentrera sitt arbete på cellulosaindustrin.

Inom ramen för naturvårdsverkets forskningsverksamhet startades i juli 1983 ett särskilt projektområde, Eutrofiering i marin miljö. Huvuddelen av undersökningarna bedrivs i två eutrofierade områden, Laholmsbukten och Himmerfjärden.

Utskottet

Utskottet behandlar i betänkandet ett antal motioner som väckts under allmänna motionstiden i januari 1986 i frågor som rör miljötillståndet i havet.

Vattenmiljön i Östersjöområdet och Skagerrak

I några motioner tas upp frågor om tillståndet i Östersjöområdet. I partimotion Jo773 (vpk) erinras om att Sverige sedan länge har medverkat i det *internationella samarbetet för att skydda Östersjön*. Ett par positiva resultat kan åtminstone redan nu noteras, nämligen sjunkande halter av DDT och i viss mån även PCB hos olika djurarter, anser motionärerna. Fortfarande är det dock oklart om sälarna i Östersjön på grund av för höga PCB-halter kan fortplanta sig i tillräcklig grad för att de skall kunna överleva. Enligt motionen bör Sverige aktivt försöka påskynda fortsatta överenskom-

melser till skydd av Östersjön. Som dominerande "vattenägare", med hög levnadsstandard, bör vi också ha goda möjligheter att gå främst när det gäller de viktiga åtgärderna med att begränsa kväveutsläppen. Konkreta mål bör sättas upp som leder till minskade utsläpp från jordbruk och reningsverk m. fl. källor (yrkandena 1 och 8). I motionen yrkas även att alla bro-, tunnel- och andra anläggningar i Öresund och Bälten som kan försämra syresättningen av Östersjön aktivt skall motverkas (yrkande 5). *Forskningens* betydelse för att klargöra möjligheterna att förbättra tillståndet i havet betonas i motionerna Jo709 (c) yrkande 3, Jo730 (fp) yrkande 1 och Jo761 (s) yrkande 3. Sistnämnda motion avser havsområdena i Kattegatt-Skagerrak. En *inventering* av sådana föroreningskällor som med säkerhet antas tillföra havet utsläpp av fosfor och kväve efterlyses i motion Jo710 (fp) yrkande 3.

I flera motioner yrkas på *åtgärdsprogram*. Enligt motion Jo730 (fp) bör direkt riktade åtgärder vidtas mot övergödning (yrkande 2), giftspridning och oljeförorening (yrkande 3). I motion Jo770 (s) föreslås att samordnade insatser snarast kommer till stånd i syfte att minska närsaltutsläppen till våra kustvatten, sjöar och vattendrag. Utsätta kustkommuner med intensivt jordbruk föreslås engagerade i arbetet med att begränsa kväve- och fosfatutsläppen till vattenmiljön genom att ta fram särskilda handlingsprogram i stil med vad som skett i Kalmar kommun. I motion 761 (s) yrkas på omedelbara åtgärder i vad avser Kattegatt-Skagerrak-området (yrkande 1).

I motion Jo709 (c) hävdas att vattenkvaliteten i norra Bohusläns kustområden håller på att försämrans drastiskt, vilket till stor del beror på utsläpp från den norska sidan. Från svensk sida måste stora ansträngningar göras för att påverka de norska myndigheterna att vidta kraftfulla åtgärder för att minska utsläppen i Idefjorden och Glomma. Liknande tankegångar redovisas i motionerna Jo710 (fp), yrkandena 1 och 2, Jo711 (m) och Jo761 (s) yrkande 2.

En kortfattad redogörelse för bakgrunden till motionerna har lämnats i inledningen till detta betänkande. En utvärdering av Östersjöns miljö har företagits av strandstaternas myndigheter och forskare som ett led i Helsingforskommissionens arbete. Därvid har framkommit att Östersjöns miljö har blivit sämre i flera avseenden under senare år.

Föroreningen av Östersjön synes i särskilt hög grad ha drabbat sälbestånden i havet. Utvecklingen för dessa kan ses som en indikator på vattenmiljöns sänkta kvalitet. Utskottet har vid en hearing inhämtat synpunkter och information från en forskargrupp knuten till naturhistoriska riksmuseet där man på grundval av gammalt och nytt material kunnat dra slutsatser om sälstammarnas utveckling. Av föredragningen framgick att de tre sälstammar som finns i Östersjön, gråsäl, knobbsäl och vikare, samtliga decimerats mycket starkt under de senaste årtiondena. Detta tillsammans med konstaterade skador på fortplantningsorganen gör att det enligt forskarna finns stor risk för att dessa högstående däggdjur utrotas från Östersjön. Vidare anfördes bl. a. följande. En undersökning av patologi bland Östersjösålar har visat en mycket hög frekvens (50–90 %) av sjukliga förändringar på olika organsystem. Förändringar har konstaterats på binjurebarken, på njurarna i form av kroniska tarmsår, frakturer och deformationer på klor,

sammanväxningar och tumörer på livmodern. Preliminära resultat av undersökningar över skelettförändringar visar att sälar insamlade till naturhistoriska riksmuseet under 1970- och 1980-talen till mer än 50 % uppvisar allvarliga benförändringar i käkregionen. Dessa skador synes ha börjat dyka upp under slutet av 1950-talet. Skadorna misstänks initierade av allvarliga inflammatoriska processer som bl. a. kan ha sitt ursprung i ett nedsatt immunförsvar.

Forskarna anser det mycket sannolikt att organiska klorerade föreningar ligger bakom skadorna. I denna grupp ingår bl. a. DDT, PCB, HCB, toxafen, chlordan, dibenzofuran och dioxiner. PCB har angivits som en sannolikt starkt bidragande orsak, men detta utesluter ej de övriga föroreningarna. Forskarna underströk det angelägna i att statens naturvårdsverk medverkar till att utröna orsakerna till att tre av de fyra fiskkonsumerande däggdjuren som återstår i Östersjön uppvisar en mycket hög frekvens av synnerligen allvarliga medicinska skador. Det var angeläget, dels mot bakgrund av att naturvårdsverket har ansvaret för faunan i vår miljö, dels mot bakgrund av att konsumtionen av fisk sannolikt ligger bakom de tre sälarternas försvinnande. Samma fisk tjänar i dag som föda för en betydande del av det svenska folket. Man nämnde att den fjärde fiskkonsumerande arten, utter, misstänks drabbad av samma öde som Östersjöns sälar. Just nu pågår alltså, framhöll forskarna, utrotning av samtliga fiskkonsumerande däggdjursarter i Östersjön. Intresset för sälprojektet var stort i flera internationella organisationer. Naturhistoriska riksmuseet hade i skrivelse till regeringen begärt att skydds jakt av säl förbjuds i Östersjön.

Diskussionen om vattenkvaliteten i Östersjöområdet och övriga svenska kustvatten har tagit ny fart sedan resultatet av Helsingforskommissionens utvärdering blivit känt. Om detta här inte minst de här behandlade motionerna vittne. I sitt anförande vid den allmänpolitiska debatten i februari i år gav dåvarande miljöministern Ingvar Carlsson en översiktlig bild av situationen. Han angav därvid även riktlinjer såväl för forskningen och undersökningsverksamheten på området som för de åtgärder som nu måste vidtas. Bl. a. yttrade han följande:

Från svensk sida har vi satsat åtskilliga miljoner på avloppsreningsverk. Industrin har även den kraftigt reducerat sina utsläpp. Trots detta får vi ständigt nya larmrapporter om ett sjukt hav.

Bortsett från lokal påverkan vid kusterna av enskilda utsläpp anges det övergripande problemet i den egentliga Östersjön vara övergödning, medan problemen i Bottenhavet och Bottenviken i huvudsak hänger ihop med utsläpp från cellulosaindustrin och den kemiska industrin.

För Östersjön krävs en räddningsplan som innefattar både nationella insatser och sådant som behöver behandlas tillsammans med andra Östersjöländer.

I nästan samma svåra situation som Östersjön befinner sig Kattegatt och Skagerrak. För dessa havsområden redovisas inom kort en rapport från en särskild arbetsgrupp, tillsatt av Internationella havsforskningsrådet på initiativ av Nordiska ämbetsmannakommittén för miljöfrågor. Också i den här rapporten anges att lokal påverkan på vissa kustavsnitt har med industriutsläppen att göra men att den stora boven i dramat är övergödningen.

Arbetsgruppen kommer följaktligen att föreslå en rad åtgärder för att minska tillförseln av näringsämnen inom området. Den kommer också att lägga fram förslag om fortsatta forskningsinsatser i fråga om bl. a. ekosystemet.

Också från norra Bohuslän kommer larmrapporterna allt tätare. Här spelar föreningarna från Idefjorden en väsentlig roll. Men även i detta fall är övergödningen ett högst påtagligt problem.

När det gäller Laholmsbukten är det snart tio år sedan vi nåddes av de första rapporterna om algproblemen. Sedan dess har arbetet med att klarlägga problemen pågått.

I den proposition om forskning på jordbruks- och miljöområdet som presenterades för en tid sedan föreslog vi också från regeringens sida särskilda insatser för fortsatt forskning om just övergödningens problemen i Laholmsbukten. Det var riktigt. Vi har ett behov av fortsatta forskningsinsatser. Vi behöver veta mer.

Detta står dock inte i konflikt med ett snabbt och resolut handlande. Rapporterna om tillståndet i haven är så pass alarmerande att det också krävs omedelbara åtgärder. Vi måste angripa föreningarna vid källan. Vi vet att övergödningen hänger samman med utsläpp från kommunala reningsverk och fritidsbebyggelse men självfallet också med jord- och skogsbruket. Den stora användningen av handelsgödselmedel i kombination med stallgödsel har medfört en urlakning från jordbruksmarkerna som nu får sina synbara effekter i haven.

I sitt tal lade miljöministern fast följande punkter som borde ingå i en samlad aktion för våra hav:

- * en räddningsaktion för Östersjön,
- * ett utpekande av Laholmsbukten som särskilt föroreningskänsligt område,
- * ett uppdrag till samtliga länsstyrelser i kustlänen att göra egna handlingsprogram mot utsläpp och övergödning.

I ett frågesvar i riksdagen den 28 januari 1986 uttryckte Ingvar Carlsson förhoppningen att de norska ansträngningarna att förbättra förhållandena i Idefjorden ger snabba resultat. Han förutsatte att naturvårdsverket tar till vara alla de möjligheter som finns att verka för att åtgärder för Idefjordens tillfrisknande vidtas med skyndsamhet.

Utskottet vill för egen del anföra följande.

Den utvärdering av Östersjöområdets miljösituation som kortfattat redovisats i inledningen till detta betänkande ger klara belägg för att tillståndet i havet undergått en snabb försämring under de senaste åren. I första rummet anges det stora utflödet av närsalter som ett problem. Mycket talar för att markurlakning av kväve och fosfor tillsammans med utsläpp från kommunala avloppsverk och industrin spelar en huvudroll för övergödningen av havet och dess grunda vikar och bukter. Nedfall av luftburna kväveföreningar som härrör från förbränning av fossila bränslen och bilismen ökar belastningen. Tydliga tecken finns nu på eutrofiering i hela Östersjöområdet. På kort sikt har den ökade näringstillförseln gynnat växt- och djurliv. På längre sikt befaras att fortsatt näringstillförsel skadar livet i havet.

Halterna av giftiga tungmetaller som kadmium och bly har stigit oroväckande. DDT-halterna har minskat, medan halterna av PCB i organismerna kvarstår. Ett nytt problem har angetts genom att ett antal svärnedbrytbara

och svåranalyserade organiska klorföreningar förekommer. Vissa av dessa används som bekämpningsmedel och ersätter DDT, vissa används som ersättning för PCB. Flertalet av dessa ämnen tycks vara mycket giftiga och ackumuleras i de olika organismerna.

En indikator på tillståndet i havet är sälarna som helt livnär sig på fisk. Av den särskilda föredragning utskottet erhållit framgår att flertalet djur i de nu kvarvarande, starkt decimerade sälstammarna lider av svåra sjukdomstillstånd sannolikt orsakade av förgiftningar. Sälstammarna är utrotningshotade.

I det föregående har redovisats den verksamhet som pågår såväl på det mellanstatliga planet som inom Sverige för att genom forskning och undersökningar skapa klarhet i orsakssammanhanget bakom havsmiljöns förändringar, liksom de åtgärder som vidtagits och planerats. Statsministern har – i sin dåvarande ställning som vice statsminister och miljöminister – i årets allmänpolitiska debatt angivit vilka punkter som bör ingå i en samlad aktion för våra hav, nämligen en räddningsaktion för Östersjön, ett utpekande av Laholmsbukten som särskilt föroreningskänsligt område och ett uppdrag till samtliga länsstyrelser i kustlänen att göra egna program mot utsläpp och övergödning vilka bör samordnas i samarbete med naturvårdsverket.

Riksdagen har nyligen fattat viktiga beslut om intensifierad forskning beträffande bl. a. miljöverkningsarna av användningen av gödsel och bekämpningsmedel (prop. 1985/86:74 och 100 bil. 11, JoU 13, rskr. 165).

Utskottet ser allvarligt på det snabbt försämrade miljöläget i havsområdena. Dessa spelar en viktig roll från försörjningssynpunkt, från hälsosynpunkt och från välfärdssynpunkt. Vår generation bär ett tungt ansvar mot våra efterkommande att lämna en frisk miljö efter oss såväl till havs som till lands.

Sverige är den Östersjöstat som har den längsta kusten och den största andelen av vattenytan i territorialhavet och fiskezonen. En betydande del av föroreningarna härrör från svenska källor, även om andra länder relativt sett i vissa fall kan ha större ansvar för föroreningsituationen. Såväl från svensk sida som från övriga Östersjöstaters har betydande ansträngningar lagts ned på forskning och på olika åtgärder för att begränsa föroreningarna. Ytterligare åtgärder planeras som ett led i den av statsministern aviserade aktionsplanen och som följd av riksdagens beslut om intensifierad forskning.

Utskottet finner mot bakgrund av det anförda att vården av havsmiljön bör ges hög prioritet under de närmaste åren. Arbetet inom Helsingforskommissionen är enligt utskottets mening av stor vikt i detta hänseende. Sverige har som betydande strandstat ett särskilt ansvar och bör – liksom hittills varit fallet – genom egen aktivitet söka främja och driva på miljöfrämjande åtgärder och forskning även i övriga konventionsstater. Utskottet välkomnar statsministerns uttalande om en aktionsplan till Östersjöns räddning och den särskilda roll som tilldelats länsstyrelserna i detta syfte. Vid sidan av eutrofieringsproblemen är det enligt utskottets mening av särskild vikt att de förgiftningsskador uppmärksammas som härrör från kemikalier och från metaller. Sälstammarnas öde utgör härvidlag en allvarlig varningssignal. Det är av stor vikt att orsakssammanhangen klagörs och att åtgärder vidtas för att i möjlig mån eliminera föroreningskällorna.

Även när det gäller gränsvattnen mot Norge är brådskande åtgärder att minska föroreningen nödvändiga. Som framgår av redovisningen i det föregående anses den övervägande delen av föroreningskällorna ligga i Norge. Med hänsyn till att svenska vatten är direkt berörda av den försämrade vattenkvaliteten är det enligt utskottets mening angeläget att man från svensk sida aktivt söker påverka grannlandets regering och myndigheter att skyndsamt vidta åtgärder för att effektivt minska de förorenade utsläppen.

Vad utskottet anfört om behovet av forskning och snabba åtgärder i syfte att förbättra miljön i Östersjöområdet och norra Skagerrak samt Idefjorden bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Därmed tillgodoses i det väsentliga motionerna Jo709 yrkandena 2 och 3, Jo710, Jo711, Jo730, Jo737, Jo761, Jo770, Jo773 yrkandena 1, 5 och 8.

En internationell Nordsjökommission

I ett par motioner framställs yrkanden om att Sverige bör ta initiativ till bildandet av en Nordsjökommission efter förebild av Helsingforskommissionen. Enligt motion Jo709 (c) duggar larmrapporter tätt om olika miljöhot mot Västerhavet. Föreningen av Nordsjön kommer från många håll, från Östersjön, från Elbe och Rhen, från oljefälten i Nordsjön, genom utsläpp av tungmetaller och kemikalier från industrier i bl. a. England m. m. För att kunna möta dessa problem torde det behövas en speciell Nordsjökommission, liknande den kommission som finns för Östersjön, där samtliga berörda nationer deltar, hävdar motionärerna (yrkande 1). Även i motion Jo737 (fp) efterlyses åtgärder för bättre samordning av det internationella samarbetet i Nordsjön.

Av den inledningsvis lämnade redogörelsen framgår att det internationella samarbetet till skydd för Nordsjöns miljö bedrivs enligt tre olika konventioner, nämligen Pariskonventionen om havsförorening från landbaserade källor, Oslokonventionen om dumpning från fartyg och luftfartyg samt Bonnkonventionen om oljebekämpning. Enligt vad utskottet erfarit har man inom den svenska delegationen övervägt att föreslå tillskapandet av en enhetlig konvention för Nordsjön. Argument finns både för och emot. Frågan kommer eventuellt att aktualiseras inför ett möte med Nordsjöstaternas miljöministrar i november 1987.

Utskottet vill för sin del anföra att det goda samarbete som präglar Helsingforskommissionens verksamhet i och för sig talar för bildandet av en liknande organisation för Nordsjösamarbetet. Frågan rymmer emellertid många olika aspekter, vilka inte är överblickbara i riksdagen. Utskottet konstaterar att frågan hålls aktuell i regeringens kansli och utgår från att initiativ tas till förmån för en enhetlig organisation därest en sådan kan beräknas leda till en bättre utveckling av miljöskyddet än nuvarande konventioner. Någon ytterligare riksdagens åtgärd med anledning av motionerna Jo709 såvitt nu är i fråga (yrkande 1) och Jo737 påkallas således icke.

I motion Jo796 (fp) hävdas att tankbåtar fortfarande har svårigheter att bli av med slopvattnet med giftiga kemikalier vid rengöring av tankar, ledningar och pumpar. Trots att Östersjöländerna infört förbud mot dumpning av giftiga kemikalier från den 1 januari 1986 dumpas praktiskt taget allt tvättvatten från sloptankarna efter frakt av farliga kemikalier i havet. Enligt motionen har hamnarna ingen beredskap. Mottagarna av kemikalieplasterna har föga intresse av att ta emot slopvatten. Motionen utmynnar i ett yrkande att naturvårdsverket skall få i uppdrag att vidta åtgärder för att förhindra att slopvatten från fartyg som fört giftiga kemikalier dumpas i havet. Ett motsvarande yrkande ställs i motion Jo773 (vpk). Enligt sistnämnda motion krävs att information lämnas om bestämmelserna (yrkande 9).

Utskottet får anföra följande.

Bestämmelserna om mottagning av barlastvatten eller tankspolvatten som innehåller lastrester av skadliga kemikalier trädde i kraft den 1 januari 1986. Bestämmelserna gäller fartyg från Östersjöns strandstater och efter april 1987 även övriga stater. Föreskrifter har utfärdats för mottagning i svenska hamnar av kemikalierester. Det åligger ansvariga myndigheter att tillse att föreskrifterna efterlevs. Enligt vad utskottet inhämtat hos sjöfartsverket är det ännu för tidigt att göra någon utvärdering av bestämmelsernas tillämpning. De problem som sammanhänger med reglerna om utsläpp från fartyg och mottagning i land av kemikalierester från kemikaliefartyg kommer att behandlas vid ett seminarium med Helsingforskonventionens medlemsländer. Utskottet finner, med hänvisning till det anförda, att frågan således är föremål för vederbörande myndigheters uppmärksamhet. Mot den anförda bakgrunden bör motionsyrkandena i denna fråga icke föranleda någon riksdagens ytterligare åtgärd.

I motion Jo787 (fp) yrkas på information om den lagstiftning som gäller avseende nedskräpning till havs. Motionären yrkar även på bättre mottagningservice för handelsfartygens avfall av skilda slag.

All dumpning och nedskräpning inom svenskt sjöterritorium och inom Helsingforskonventionens område är förbjudet enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg. Information om gällande regler, sammanställd av Helsingforskommissionen, har tillställts redare, hamnar m. fl. Kommunerna skall enligt renhållningslagstiftningen sörja för att avfall kan tas emot i hamnarna.

Utskottet är med hänvisning till det anförda icke berett att förorda någon riksdagens åtgärd med anledning av motion Jo787.

Senapsgasbomber

I motion Jo773 (vpk) uppmärksammas de problem som fortfarande uppkommer till följd av att mängder senapsgas, minor och annan ammunition finns kvar i Östersjön från andra världskriget. Enligt motionen bör regeringen lämna förslag till ersättning för förluster vid upptagning av sådan materiel (yrkande 7).

I en frågedebatt den 30 januari 1986 anförde dåvarande miljöministern Ingvar Carlsson följande: JoU 1985/86:17

Den ammunition som dumpats till sjöss och som innehåller stridsgaser, främst senapsgas, har alltsedan den dumpades vållat bl. a. fiskare olägenheter. Myndigheterna har på olika sätt informerat om riskerna med dessa gaser och hur skadeverkningar skall begränsas. Tullverkets kustbevakning och naturvårdsverket gav år 1984 ut en broschyr om senapsgas till sjöss för information och vägledning för fiskare. I denna broschyr uppmanas svenska fiskare att beträffande fynd i redskap utanför relingen låta fyndet försiktigt gå tillbaka till sjön. Uppmaningen, som överensstämmer med gammal praxis bland svenska fiskare, grundar sig på säkerhetsskäl.

Jag finner ingen anledning att ändra de svenska reglerna för hantering av senapsgas till sjöss.

Utskottet har icke någon annan mening än regeringen i denna fråga. Motionsyrkandet avstyrks.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *vattenmiljön i Östersjöområdet och Skugerrak* att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionerna 1985/86:Jo709 yrkandena 2 och 3, 1985/86:Jo710, 1985/86:Jo711, 1985/86:Jo730, 1985/86:Jo761, 1985/86:Jo770 och 1985/86:Jo773 yrkandena 1, 5 och 8.

2. beträffande en *Nordsjökommission* att riksdagen avslår motionerna 1985/86:Jo709 yrkande 1 och 1985/86:Jo737.

3. beträffande *dumpning av avfall från fartyg* att riksdagen avslår

a) motionerna 1985/86:Jo773 yrkande 9 och 1985/86:Jo796,

b) motion 1985/86:Jo787.

4. beträffande *senapsgasbomber*

att riksdagen avslår motion 1985/86:Jo773 yrkande 7.

Stockholm den 24 april 1986

På jordbruksutskottets vägnar

Karl Erik Olsson

Närvarande: Karl Erik Olsson (c), Håkan Strömberg (s), Grethe Lundblad (s), Arne Andersson i Ljung (m), Ove Karlsson (s), Lars Ernestam (fp), Martin Segerstedt (s), Sven Eric Lorentzon (m), Jan Fransson (s), Kerstin Gellerman (fp), Jens Eriksson (m), Åke Selberg (s), Lennart Brunander (c), John Andersson (vpk) och Leif Marklund (s).